

Kriminalomsorgens høgskole
og utdanningscenter KRUS

Kjønn og maskulinitet i fengselsinstitusjonen

Bacheloroppgave – KRUS3900

(kandidatnummer: 3910)

Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS

Bachelorutdanningen 2021/2022

Antall ord:7881

Innholdsfortegnelse

Innledning	3
<i>Bakgrunn for valg av tema .....</i>	<i>3</i>
Problemstilling	5
Begrepsavklaring og forståelse	5
Avgrensning	7
Oppbygning av oppgaven	7
<i>Metode- Litteraturstudie.....</i>	<i>8</i>
Litteratursøk og kildekritikk	8
Forforståelse.....	10
Analysestrategier.....	11
<i>Litteraturgjennomgang.....</i>	<i>11</i>
Mannens kjønn og maskulinitet	12
Maskulinitet i møtet med fengselsinstitusjonen.....	13
Maskulinitet på topp og bunn i innsatt- hierarkiet	14
<i>Drøfting .....</i>	<i>15</i>
Er fengselsinstitusjonen en forsterkende faktor for giftig maskulinitet, og hvordan tilpasser de underordnede maskulinitetene seg til dette uttrykket?.....	16
Hvilken utfordringen kan de ulike maskuline uttrykkene møte i fengselsinstitusjonen, og hvilke utslag vil dette ha på endringsarbeidet?	18
Er de dominerende maskulinitetsuttrykkene vi ser i fengsel unikt for institusjonen, og kan fengselsansatte endre eller påvirke måten den praktiseres?	20
<i>Oppsummering.....</i>	<i>22</i>
<i>Litteraturliste.....</i>	<i>23</i>
<i>Vedlegg.....</i>	<i>26</i>
Vedlegg nr. 1: Selvvalgt litteraturliste KRUS3900	26

Innledning

To homofile innsatte sonet sin fengselsstraff ved min fengselsanstalt i samme tidsperiode. Den ene var en liten, spe og stille innsatt. Den andre var høy, veltrent og tok stor plass i fengelsmiljøet. Jeg observerte en merkbar forskjell i hvordan medinnsatte behandlet dem. Den mindre og spee mannlige innsatte ble ofte plaget, både verbalt og fysisk. Den mer maskuline innsatte var respektert, og opplevde liten eller ingen negativ oppmerksomhet. De var begge menn og åpne om sin legning.

Etter denne observasjonen var det flere spørsmål som meldte seg. Er kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og seksuell orientering adskilt fra hverandre. Begge disse individene identifiserte seg som menn, men hadde ulike måter å utrykke sin mannlighet på. Hva var det som forårsaket deres forskjellige opplevelser? Var det deres ulike maskuline uttrykk, eller ble de behandlet forskjellig fordi fengelsmiljøets oppfatning av hva som anses som ekte mannlighet var synlig hos den ene innsatte og ikke den andre. Her kan man argumentere for at skillet mellom seksuell orientering og kjønnsuttrykk er observerbar. Denne observasjonen inspirerte meg til å se nærmere på om kjønn og maskulinitet har innvirkning på hvordan innsatte forholder seg til hverandre i fengselinstitusjonen, og om det kan forme og prege deres soningsmiljø.

Bakgrunn for valg av tema

Samfunnets forståelse av begrepene kjønn og maskulinitet er i endring, og de tradisjonelle strukturene blir stadig utfordret. I dagens samfunn er et eksempel på dette hvordan to-kjønnsmodellen utfordres av ikke binære og trans-personers ønske om aksept. I academia har det lenge vært forsket og undervist i disse temaene uten at denne forståelsen, nevneverdig, har gjenspeilet seg i samfunnet. Tanken om at kjønn kan uttrykkes ulikt bryter med manges oppfatning av de tradisjonelle kjønnsrollene, fordi dette utfordrer det binære systemet for mann og kvinne, det maskuline og feminine. At maskulinitet og femininitet er uttrykk alle mennesker deler i mer eller mindre grad, uavhengig av kjønn, er heller ikke en ny tanke i

akademia. Norsk kriminalomsorg har lenge vist vilje og evne til å utvikle og innlemme ny kunnskap for å bedre møte og hjelpe de ulike domfelte. Kan kjønn og maskulinitet være med på å forme innsattes hverdag i institusjonen? Jeg tror at både historisk og dagsorientert kunnskap om dette emne kan utvide vår forståelse av menneskene fengselsansatte møter i fengsel.

Fengselsinstitusjonen er den mest mannsdominerte institusjonen i moderne tid, og overrepresentasjonen av menn i fengsel er relativt stabil over hele verden (Newton, 1994, s. 193). I et slikt kjønnshomogent miljø, vil det være mulig å se ulike maskuline uttrykk. Maguire (2021, s. 1- 2) tar utgangspunkt i klassisk fengsels sosiologi og nyere forskning på fengselsmaskuliniteter, og viser at innsatte hierarkisk organiserer seg i henhold til sine forbrytelser, maskuline oppførsel i fengsel og sin status og omdømme importert utenfra. Jeg ønsker i denne oppgaven å se nærmere på hvordan ulike maskuline uttrykk kommer til syne i fengselsinstitusjonen, og hvordan disse maskulinitetene kan forme og prege innsattes hverdag under soning. Jeg har gjennom mitt virke som fengselsbetjent observert at det, blant innsattpopulasjonen, er noen individer som blir møtt med respekt og aksept av med-innsatte, mens andre blir sett på som mindre aktverdige. Min motivasjon for å skrive om dette temaet er et ønske om å skape et trygt og sunt soningsmiljø for innsatte med varierte kjønns- og maskuline uttrykk. Det pågår i dag et aktivt arbeid for å øke aksepten for å utrykke seg utenfor de tradisjonelle kjønnsrollene (NOU 2019: 19, s. 51-52). Det feminine og maskuline har fått rom til å flyte inn i hverandre, og denne endringen kan derfor også gjenspeiles i fengselsinstitusjonen. Det kan dermed være viktig for fengselsbetjenten å ha kunnskap om de ulike maskuline uttrykk for å skape et miljø med trygghet og muligheter for endring for alle innsatte. Målet med denne oppgaven er å få kunnskap om hvordan kjønn og maskulinitet kan forme innsattes opplevelse under soningsoppholdet, og om ulike uttrykk for maskulinitet kan ha betydning for selve endringsarbeidet under tiden i fengsel. Det blir også interessant å se nærmere på, om måten kjønn og maskulinitet oppfattes og uttrykkes på, kan ha betydning for kvaliteten på soningsmiljøet.

Problemstilling

I denne oppgaven skal jeg svare på følgende problemstilling:

Hvordan former kjønn og maskulinitet mannlige innsattes fengselshverdag, og hvordan forholder de ulike maskuline uttrykkene seg til hverandre og fengselsinstitusjonen?

Som et ledd i arbeidet med å svare på problemstillingen vil jeg drøfte et utvalg spørsmål jeg mener er fordelaktig for å underbygge oppgavens hensikt. Spørsmålene jeg har valgt å ta for meg er som følger:

- Er fengselsinstitusjonen en forsterkende faktor for giftig maskulinitet, og hvordan tilpasser de underordnede maskulinitetene seg til dette uttrykket?
- Hvilke utfordringer kan de ulike maskuline uttrykkene møte i fengselsinstitusjonen, og hvilke utslag vil dette ha på endringsarbeidet?
- Er maskulinitetsuttrykkene vi ser i fengsel unikt for institusjonen, og kan man endre eller påvirke måten den praktiseres?

Begrepsavklaring og forståelse

Oppgaven er skrevet med et konstruktivistisk syn på kjønn og maskulinitet. Konstruktivisme har sitt utgangspunkt i at ulike objekter, fakta eller sannheter er sosialt konstruert (Alnes, 2021). Begrepet sosialt kjønn viser til at kjønn er en sosial konstruksjon, og skiller seg fra begrepet biologisk kjønn, som i utgangspunktet bare skiller mellom kjønn anatomisk.

Forskjellen i disse definisjonene blir viktig da sosialt kjønn forstår kjønnsidentitet som følelse av selvet, assosiert med den kulturelle definisjonen av maskulinitet og femininitet (Newton, 1994, s. 194). Maskulinitet, beskrives av kriminologen Nina Jon (2017, s. 182) som de forestillinger, normer og idealer som er forbundet med det å være mann til enhver tid i et gitt samfunn.

Med normativ maskulinitet menes den rettledende standarden for hvordan samfunnet og kulturen man er en del av ser på maskulinitet. Connell (2020, s. 70) beskriver oppfatningen av normativ maskulinitet som «slik menn bør være», og at denne definisjonen også ofte finnes i medier som actionfilmer, hvor menn som John Wayne fremstilles som den ultimate mannen.

Maskuliniteter beskrives i flertall for å vise til en forståelse av at kjønn ikke er homogene enheter, og kjønnsteori refererer til et historisk hierarki av maskuliniteter (Newton, 1994, s. 194). I et fengselsmiljø hvor hierarkier er tydelig observerbare, vil det være interessant å se om maskuliniteter er med på å forme samhandlingen mellom innsatte. Hegemoni refererer til den kulturelle dynamikken hvor en gruppe tar krav på, og opprettholder den ledende posisjonen i det sosiale liv (Connell, 2020, s. 77). Denne hegemonien opprettholdes og praktiseres blant annet gjennom ulike institusjoner som for eksempel familie, virksomhetsforetak og militæret (Francis et al., 2017, s. 16). Videre defineres hegemoniskmaskulinitet som den form for maskulinitet som i en gitt periode er kulturelt opphøyd og som utgjør den optimale standarden for en vellykket maskulinitet, og som underordner alle andre former for maskulinitet (Jon, 2017, s. 183). Det som betegnes som underordnede maskuliniteter i denne sammenheng, er for eks. homofile, fysisk og mentalt svake, økonomisk fattige og minoritetsetniske grupper (Maguire, 2021, s. 5). Hypermaskulinitet kjennetegnes gjennom overdrevet uttrykk av maskulinitet, og viser egenskaper som tøffhet og en sterk avsmak for mindreverdige feminine egenskaper. Andre karakteristika kan være som følger: villighet til vold og aggresjon, viser manglende evne til å uttrykke andre følelser enn sinne, og en villighet til å oppsøke fare (Mosher & Tomkins, 1988, s. 60). Giftig maskulinitet innebærer behovet for å aggressivt konkurrere og dominere andre og omfatter de mest problematiske egenskapene hos menn (Kupers, 2005, s. 713). Begrepet påstås å ha sin opprinnelse i mannsbevegelsen på 1980 og 90- tallet. Denne mannsbevegelsen forklarte den giftige maskuliniteten som et svar på samfunnets femininisering av gutter, og at menn dermed ble frarøvet sine ritualer som var avgjørende for å finne seg selv som menn (Salter, 2019, s. 1). Både den nye og gamle beskrivelsen av giftig maskulinitet innebærer de destruktive sidene av maskulinitet, men bryter med hverandre når det gjelder begrunnelsen for dette giftige uttrykket. Nyere forklaring på giftig maskulinitet setter dette uttrykket i sammenheng med et ønske om å fremme dominans (Kupers, 2005, s. 714). Fengselsmaskuliniteter er et begrep som beskriver hvordan fengselsmiljøet kan være med på å forme innsattes normative og hegemoniske maskulinitet.

Min erfaring er at ikke alle menn som innsettes i en fengselsinstitusjon velger å uttrykke sin maskulinitet i de ulike variantene som er beskrevet over. Innsettelse i en kontrollert institusjon kan ofte forsterke eller dempe de maskuline uttrykkene straffedømte hadde på utsiden. Denne tilpasningen kan ses i sammenheng med en overlevelsestrategi, hvor individene søker en så liten belstning som mulig (Maguire, 2021, s. 2). I denne sammenheng vil det være interessant

å se på samspillet mellom de ulike mannlige karakteristika og miljøet i fengselet. Kupers (2005, s. 713) stiller spørsmålet om de negative maskuline trekkene til innsatte intensiveres grunnet det kontrollerte miljøet, eller om disse uttrykkene vil være uendret?

Det er videre ikke alltid enkelt å finne ut om disse maskuline uttrykkene som fengselsbetjenter ser i fengselsinstitusjonen er importerte uttrykk, eller om de skapes og forsterkes av det kontrollerte miljøet. Tidlig forskning i fengsels sosiologi hadde en oppfatning av at den kulturen de observerte i institusjonen var unikt ved institusjonen. De mente videre, at siden individene ble fratatt sin identitet ved innsettelse ble de dermed etterhvert en del av den unike fengselskulturen. Denne forestillingen ble raskt frafalt da spørsmålet om hvordan kulturen først hadde kommet til institusjonen ble stilt (Newton, 1994, s. 195).

Avgrensning

Begrepene kjønn og maskulinitet kan observeres i alle deler av samfunnet. De praktiseres og oppfattes i varierte uttrykk i ulike kulturer og samfunnslag. Fengselsinstitusjonen kan betegnes som et lukket og kontrollert miljø. I dette miljøet kan man observere hvordan ulike individer forsøker å finne strategier for å lette på belastningen det er å bli fratatt friheten, og plassert i et miljø hvor innsatte blir nødt til å forholde seg til en relativ stor gruppe ukjente mennesker. Jeg ønsker å begrense oppgaven til å omhandle mannlige innsatte i Norske fengselsinstitusjoner, og hvordan deres maskulinitet formes i møte med andre maskulinitetsuttrykk. Fengselsansattes kjønns- og maskulinitetsuttrykk vil også være med på å forme fengselsmiljøet, men jeg har valgt å begrense oppgaven til å omhandle mannlige innsatte. Med fengselsinstitusjoner menes åpne og lukkede fengsler i Norge. Begrunnelsen for denne avgrensningen, er at forskningen og pensumet som er brukt som grunnlag i denne oppgaven, utelukkende omhandler individer i kontrollerte fengselsinstitusjoner.

Oppbygning av oppgaven

Slik er bacheloroppgaven bygget opp: Innledning, metodedel, litteratugjennomgang, drøfting og oppsummering.

I det andre kappittelet vil jeg utdype hvilke metode jeg har valgt, og hvordan jeg har gjennomført litteratursøket. Deretter vil jeg vise til hvilke kriterier som er lagt til grunn for valg av kilder. Jeg vil videre beskrive min forforståelse til temaet, og hvilke analysestrategi som er benyttet. I kapittel tre vil jeg beskrive grunnlaget for litteraturen i oppgaven.

I litteraturjennomgangen vil jeg, i et historisk og dagsorientert lys, se nærmere på den normative forståelsen av kjønn og maskulinitet. Deretter vil jeg bevege meg videre inn på møte mellom maskuliniteter og fengselsinstitusjonen. Jeg vil se nærmere på hvordan forskning og akademisk litteratur beskriver hypermaskulinitet, giftig maskulinitet og «underdanighet» i møte med institusjonen. Summen av de ulike litteraturbidragene vil brukes i den tilkommende drøftingspassasjen av oppgaven, og vil brukes for å adressere problemstillingen. Under drøftingen vil jeg se nærmere på om ulike maskuliniteter kan forme hverdagen, til de straffedømte, i positiv eller negativ grad.

Under oppgavens avslutning vil jeg oppsummere og konkludere utifra de funnene drøftingen har gitt, og se dette i lys av problemstillingen.

Metode- Litteraturstudie

Dalland (2020, s. 53) beskriver, at begrunnelsen for valg av metode viser til en bestemt framgangsmåte som egner seg best til å belyse problemstillingen. I denne bacheloroppgaven er litteraturstudie brukt som metode. I en litteraturstudie benytter forsker allerede eksisterende fagkunnskap, forskning og teori for å belyse problemstillingen (Dalland, 2020, s. 199).

Litteratursøk og kildekritikk

Jeg har valgt å benytte meg av Google Scholar og valgt ut pensum i kjønnsforskning under innhenting av litteratur til denne oppgaven. Under søkeprosessen i Google Scholar ble jeg oppmerksom på at mye av forskningen rundt kjønn og maskulinitet i fengsel, var gjort i USA og England. Noe norsk forskning var riktignok å finne, men på langt nær i det kvantum som den internasjonale litteraturen. Ordene jeg valgte å bruke under søkene på Google Scholar var «gender and masculinity in prison», «masculinity in prison», «masculinity», «hegemonic

masculinity», «toxic masculinity», «toxic masculinity in prison», «hyper- masculinity in prison» og «mannsutvalget 2022».

Under mine søk etter litteratur til oppgaven ble jeg oppmerksom på at det forelå en god del litteratur rundt temaet maskuliniteter i fengsel, men da forbeholdt de mest dominerende eller hegemoniske formene for maskulinitet. En interessant observasjon som ble gjort, var hvor lite det var skrevet om de «underordnede» maskulinitetene i fengselsinstitusjonen. Her vil jeg framheve forskningsartikkelen Maguire utga i 2021, og som han titulerte «Vulnerable prisoner masculinities in an English prison. Men and Masculinities». Her ser forskeren nærmere på overgangen fra normativ til underordnet maskulinitet i en segregert enhet for sårbare innsatte (Maguire, 2021, s. 1). Videre blir det i denne forskningen belyst hvordan maskuliniteter i fengsel flyter og beveger seg i forhold til hverandre, og hvordan kampen om å etablere eller opprettholde respektable fengselsmaskuline identiteter kan være krevende (Maguire, 2021, s. 1). Maskulinitetsforskeren Raewyn Connells teori om hegemonisk maskulinitet ble også et viktig bidrag for å se nærmere på dynamikken mellom dominante og underordnede innsatte i fengselsinstitusjonen (Connell, 2020, s. 78). Argumentet til Connell er at det ikke nødvendigvis er det biologiske kjønn som gir mannlige individer en fordel, respekt og aktelse, men heller måten man uttrykker maskulinitet på.

Dalland (2020, s. 152) beskriver i boken «Metode og oppgaveskriving» at kildekritikk utøves ved å vurdere og karakterisere den litteraturen forskeren har funnet. Videre beskriver han at forsker må redgjøre for for hvilke kriterier som er lagt til grunn under utvelgelsen av litteraturen. Under prosessen med å velge litteratur til oppgaven var mitt første mål å undersøke hvor mye litteratur jeg kunne finne om temaene kjønn og maskulinitet koblet opp mot fengselsinstitusjoner. Her fant jeg som nevnt tidligere en god del internasjonal litteratur, spesielt fra England og USA. Ved å se nærmere på den internasjonale forskningen, kan det se ut som at de maskuline uttrykkene kommer sterkere til syne i amerikanske og engelske fengselsinstitusjoner. Dette kan ha sin forklaring i at norsk fengselspraksis skiller seg, i noen tilfeller, betraktelig fra de to nevnte landenes straffegjennomføringspraksis. Jeg mener likevel det er funn i den internasjonale forskningen som er gjenkjennbar i norske fengselmiljøer. I den sammenheng vil jeg framheve fengselshierarkiene, hvilke maskuline uttrykk som dominerer og underordner seg, og hvordan dette former kulturen i fengselsinstitusjonen. Begrensningene i sammenligningen mellom norsk og internasjonal straffegjennomføring vil jeg først og fremst si er forskjellen mellom systemorientert- og behandlingsorientert

straffegjennomføring. Dette kan forklare noen av forskjellene i hvorfor de maskuline uttrykkene er tydeligere i engelske og amerikanske fengselsinstitusjoner.

Jeg ble også tipset om relevant litteratur utgitt i Norge, som var meget nyttig, da dette gav meg muligheten til å sammenligne internasjonal og nasjonal forskning. Videre i vurderingen av egnet litteratur, vurderte jeg innholdets relevans til tema, og i hvilke grad den ville bidra til å besvare problemstillingen (Dalland, 2020, s. 152). Neste steg var å undersøke hvor ofte utgivelsen var referert til i andre tekster i søkemotoren Google Scholar, og om forfatterene var anerkjent. Et annet kriterie jeg brukte ved utvelgelsen av tekster, var tidspunkt for utgivelse. Her ønsket jeg i utgangspunktet å bruke nyere utgivelser, men valgte likevel å benytte noe eldre litteratur der relevansen viste seg å være av betydning. Dette valget ble foretatt med bakgrunn i begrepenes historiske reise, og hvordan disse ble tolket og oppfattet før og nå.

Forforståelse

Med forforståelse menes at vi allerede har en mening om et fenomen før vi undersøker det (Dalland, 2020, s. 60). Denne forforståelsen kan med andre ord farge vårt arbeid med et tema, og bidra til at en søker å bekrefte den oppfatningen man hadde om temaet før arbeidets start (Dalland, 2020, s. 60). Min forforståelse av temaet har sin bakgrunn i oppgaver og pensum fra kjønnsstudiet ved universitetet i Bergen. Her er min kone student ved Senter for kvinne og kjønnsforskning. Vi har gjennom flere år delt og pratet om ulike faglige tema, hvor både tema og pensum fra KRUS og Senter for kvinne og kjønnsforskning har blitt sett i sammenheng med hverandre. Ved at begge fagfelt plasseres innen humanistiske fag, ble det interressant å se om jeg ville finne synspunkter og forskning som kunne gi en mulig forklaring på handling og væremåter jeg observerer i fengselsinstitusjonen. Connells (2020, s. 78) teorier om hegemoni og hegemonisk maskulinitet i et hierarkisk system har også bidratt til min interesse for se nærmere på maskuliniteter i fengselsinstitusjonen. Hun fremhever at hegemonisk maskulinitet gir sitt utslag på to områder, dominans over kvinner og et hierarkisk system hvor menn forholder seg til hverandre i en dominant og underordnet relasjon (Connell, 2020, s. 78). Jeg har i mitt yrkesliv som fengselsbetjent observert mange ulike maskuline uttrykk blant mannlige innsatte. Noen innsatte har vært utfordrende i sitt uttrykk, andre unnvikende og tilbaketrukket og noen imøtekommende. Den første og andre gruppen innsatte som jeg nevnte over, er de som har gitt meg mest utfordringer i arbeidshverdagen, og er de

gruppene jeg er mest interresert i å forsøke å forstå. Mine tanker og oppfattning rundt disse uttrykkene, før jeg startet med denne oppgaven, var en blanding av frustrasjon og forundring. Hvorfor velger noen å ha et fientlig og aggressivt uttrykk, mens andre velger en unnvikende og underdanig væremåte i møte med fengselsbetjenter og andre medinnsatte?

Fengselsbetjentutdanningen ved KRUS har gjennomgått en stor endring i senere tid, og prosessen fra en etatsutdanning til høyskole har vist seg i pensum og innhold. Ved å akademisere utdanningen, har dette gitt fengselsbetjenter en utvidet kunnskap og forståelsen av faget og menneskene de møter i institusjonen. Det er dette som har inspirert meg til å skrive om nettopp kjønn og maskulinitet i fengsel, da temaet kan være med på å supplere mitt perspektiv i søken etter å forstå innsatte og bedre deres møte med fengselsinstitusjonen.

Analysestrategier

Oppgaven tar utgangspunkt i en hermeneutisk tilnærming og har strategien litteraturstudie, nærmere bestemt tekstanalyse. Hermeneutikken understreker at tekstens helhet må forstås ut ifra den meningen den gir tekstens enkelte deler og omvendt. Videre vises det til forbindelse mellom helhet og del, da fortolkningen av materialets helhet påvirkes av hvordan enkeltdelene forstås (Brottveit, 2018, s. 129). Å foreta en litteraturstudie innebærer å lese den utvalgte litteraturen grundig, for deretter å systematisk gjennomgå innholdet og trekke ut det som er essensielt for oppgavens tema og problemstilling (Brottveit, 2018, s. 112). Dette vil si at det er tekstbidragene som danner grunnlaget for videre fortolkning, analyse og drøfting i oppgaven (Brottveit, 2018, s. 112). Tekstene jeg har valgt å analysere, inneholder både kjønns- og maskulinitetsforståelser i og utenfor fengselsinstitusjonen, og kan bidra til en bredere forståelse av tematikken i oppgaven.

Litteraturgjennomgang

I denne delen av oppgaven vil jeg ta for meg litteraturen som er valgt, og som beskriver hvordan ulike maskuline uttrykk kan bidra enten til en bedre eller mer belastende soningshverdag for mannlige innsatte i Norske fengsler. Det som kommer fram av litteraturgjennomgangen vil jeg senere implementere i drøftningsdelen av oppgaven.

Mannens kjønn og maskulinitet

Kjønn er kunnskapen som etablerer meningen rundt kroppslig forskjell. Vi har blitt konfrontert med denne forskjellen i litteratur, bilder og i praksis for å gi oss mening, og denne meningen former menneskers forståelse og opplevelse av egen og andres kjønnsidentitet (Harvey, 2005, s. 297). Alle mennesker sosialiseres i en verden der spesifikke forventninger legges på individene. I denne sammenheng vil jeg ta for meg menn som gruppe. De samfunnsmessige og kulturelle forventningene til det å være mann, kan for noen oppleves uproblematisk og for andre krevende. Jon (2017, s. 182) presiserer at det gjennom historien er menn som har hatt mest makt, besittet flest topposisjoner, har hatt mest penger, eiendom og flest ledende politiske posisjoner. Denne statistikken har ikke endret seg nevneverdig i dagens samfunn. Det er også denne gruppen menn Connell (2020, s. 77) referer til i sin teori om hegemonisk maskulinitet.

Videre har menn gjennom historien vært sett på som normen, den universelle formen (Jon, 2017, s. 181). Denne oppfatningen har resultert i at mannen ikke har blitt kjønn på samme måte som kvinnen, som alltid har blitt målt opp i mot og stått i forhold til normen, altså mannen. Ved å se mannen som et kjønn, hjelper det oss å se at menn også står i en kjønnsrelasjon til andre menn og kvinner (Jon, 2017, s. 181). Det er først når man ser mannen i et kjønnsperspektiv, at man kan starte å se på hva forestillingen om maskulinitet og mannlighet har å si for hvordan menn praktiserer sitt kjønn (Jon, 2017, s. 181). I boken *Just Boys doing business* (2013) tar forfatterene opp relevansen i å bruke begrepet maskuliniteter i stedet for maskulinitet. Som nevnt innledningsvis er begrunnelsen for dette at det finnes en tydelig variasjon i maskuline uttrykk (Newborn & Stanko, 2013, s. 2). Dette vil jeg komme nærmere inn på i oppgavens fortsettelse.

Dersom jeg tar utgangspunkt i at hegemonisk maskulinitet er det idealet menn i vår kultur måler sin maskulinitet opp mot, blir det ikke vanskelig å se for seg at mange menn kan oppleve en følelse av misslykkethet. Denne ideale formen kan være vanskelig å leve opp til, spesielt hvis personen ikke møter standardene hvit, hetrofil og vellykket mann. En konsekvens av dette er at mennene som ikke passer inn i denne kategorien kan bli marginaliserte, og dessuten kan deres maskulinitet marginaliseres. Connells (2020, s. 69) teorier forsøker å se utover begrepene mann og kvinne, og benytter heller maskuliniteter og

femininiteter. Med dette åpner hun opp for å se på maskuliniteter på en utradisjonell måte. Dette betyr at det ikke er kjønn, men hvordan maskuliniteten uttrykkes, som avgjør hvor i hierarkiet enkeltpersoner befinner seg. I vår kultur og i vårt samfunn er det ikke vanskelig å se disse stuktorene blant menn. Connell (2020, s. 79) tar for seg hetroseksuelle menn og homoseksuelle menn, som et eksempel på hierarkiet blant menns maskuliniteter. Men hun går videre i sin argumentasjon, og poengterer at det også ikke bare er homoseksuelle menn som tilhører lavere rang på maskulinitetshierarkiet. Noen hetroseksuelle menn blir også utelukket fra den innerste sirkelen av maskulinitet. De blir ofte omtalt og kalt pyser, nerd, mammagutt og feiging. Blant gutter og menn vil en tynn, beskjeden og faglig dyktig skoleelev, ikke bli sidestilt, maskulint, med en godt trent og sportslig- dyktig medelev.

Selv om mange innsatte i fengselsinstitusjonen ikke uttrykker hegemonisk maskulinitet, ser vi likevel et maskulinitetshierarki blandt de domfelte seg i mellom. Dette vil jeg komme nærmere inn på i neste avsnitt.

Maskulinitet i møtet med fengselsinstitusjonen

Når det forskes og skrives om maskulinitet i fengselsinstitusjonen, er dette ofte koblet til innsattes oppfatning av risiko under tiden i institusjonen (Maguire, 2021, s. 9). Dette igjen gjør det interessant å se hvordan fengselsmaskuliniteter benyttes, av straffedømte, for å begrense risiko og øke trygghet. Norsk kriminalomsorg er ledende innenfor internasjonalt fengselsarbeid, hva gjelder human og verdig behandling av straffedømte, institusjonsforhold og utdanning av ansatte, for å nevne noe (Pratt, 2008, s. 120). Norsk kriminalomsorg har dermed kommet en lang vei siden 1800 tallets Philadelphia modell, hvor fullstendig isolasjon ble brukt som et virkemiddel for å hindre at straffedømte påvirket hverandre negativt (Hammerlin, 2008, s. 77). Endringen fra å fokusere på fengselstraff som en metode for å avskrekke og moralsk forbedre, til et mer humant og endringsorientert syn har vært viktig for straffedømtes soningsmiljø og forhold. Kan den norske fengselsideologien med sitt sosiomaterielle fokus og kunnskapssterke ansatte bidra til å dempe de mest giftige uttrykkene for maskulinitet vi finner i norske fengselsinstitusjoner? Da det er mange faktorer som kan bidra til å forklare enkelte individers negative handlinger og uttrykk i fengselsinstitusjonen, vil man ikke kunne utelukke at et institusjonsmiljø bygget på medmenneskelighet, respekt og endring former hvilke maskuline uttrykk som får festet- og utviklet seg.

Maskulinitet på topp og bunn i innsatt- hierarkiet

Som nevnt over, beskrev Newton (1994, s. 195) tidligere fengselsosologers overbevisning om at innsattkulturen de observerte var enestående for fengselsinstitusjonen.

Argumentasjonen var at fordi innsatte var fratatt sin identitet ved innsettelse, var den kulturen de ble en del av i fengsel derfor unik ved institusjonen. Forskeren gikk videre med å beskrive hvordan innsatte organiserte seg selv som gruppe, for å håndtere belastningen oppholdet i en fengselsinstitusjon var. Sykes (2007, s. 4) beskriver at denne belastningen ikke bare har sin begrunnelse i fengselsinstitusjonens fysiske begrensninger, men også ved at innsatte blir tvunget til å sosialt forholde seg til en stor gruppe med innsatte. Sykes går videre med å si at det ikke er ensomheten som plager den innsatte, men livet blant massen. Newton (1994, s. 195) peker på at det i fengselskulturen finnes beviser for interne, uskreven koder. Disse kodene kunne være: innsatte skal ikke tyste på hverandre, vær tøff og vær trofast mot din gruppe. De ulike kodene kan innsatte også bruke for å plassere hverandre i innsatthierarkiet (Maguire, 2021, s. 6). Kan disse kodene og denne kulturen sammenlignes med måten maskuliniteter organiserer seg i samfunnet for øvrig?

Kupers (2005, s. 717) viser til at menn som innsettes i fengsel ofte kommer fra lavintekts grupper, og mange har en rusavhengighet. Videre hevder han at denne gruppen innsatte ofte er stolte over sitt tøffe uttrykk. Som beskrevet, kan få domfelte beskrives med samfunnets overordnede kriterier for hegemonisk maskulinitet. Selv om innsatte ikke kan beskrives med kriterier for hegemonisk maskulinitet, understreker Jon (2017, 183) at det vil være forskjellige forventninger og vurderinger til hva som blir sett på som maskulint ut i fra alder, klasseposisjon og etnisitet. Vi kan derfor anta at det innenfor ulike grupper i samfunnet også finnes hierarkier hvor noen er de dominerende, og andre de underordnede. Et eksempel på dette er fengselsmaskuliniteter.

Newton (1994, s. 197) viser til forskning gjennomført av fengselsosologer, hvor funn av uformelle makthierarkier var tydelig observerbar i fengselsinstitusjonen. Videre fant Newton at de grunnleggende mellommenneskelige relasjonene blant innsatte var bygget rundt dominans og underordning. På bunnen av dette makthierarkiet befinner de innsatte som soner dommer for tabubelagte forbrytelser som seksuelle krenkelser, eller forbrytelser mot sårbare, eksempelvis kvinner og barn (Maguire, 2021, s. 6). Gruppen på toppen av hierarkiet er

innsatte som utrykker den hegemoniske normen for maskulinitet, og er den gruppen som bidrar til at de maskulinitetene som ikke oppnår kriteriene for hegemoni, blir marginalisert og stigmatisert (Kupers, 2005, s. 716).

Newton (1994, s. 198) peker på at hierarkiets natur, hvor idealet er makt og dominans, ikke er tilgjengelig for alle menn. Da makt og dominans er en del av definisjonen på maskulinitet, kan fravære av dette by på konflikt og frustrasjon.

Drøfting

I innledningens start introduserte jeg et eksempel om to homofile innsatte, med to ulike maskuline uttrykk. Den ene var beskrevet som liten, spe og stille. Den andre høy og veltrent. De opplevde svært ulik behandling av sine medinnsatte, og det kan antas at de dermed opplevde belastningen under straffegjennomføringen svært forskjellig.

I Connells (2020, s. 78) teorier om hegemoni, er det spesielt dominansen hetroseksuelle menn utøver ovenfor homoseksuelle menn som benyttes for å beskrive hegemoniens dominans over de underordnede. Hun går videre i sin beskrivelse med å understreke at dette handler om mer enn skeiv identitet. Connell påpeker også at i samfunn som Europa og Amerika har homoseksuelle menn opplevd politisk og kulturell eksklusjon, kulturell belastning i form av religiøse doktriner som ser på homofili som synd og ikke minst fengsling for sin legning.

Dersom hegemonisk maskulinitet eksemplifiseres gjennom hetroseksuelle menns dominans over homoseksuelle, hvordan kan man da forklare de to innsattes ulike status blant sine medinnsatte? Jeg vil argumentere for at det ikke i alle tilfeller er legningen som er avgjørende for hvor man blir plassert i hierarkiet, men heller hva den representerer i hegemoniens øyne. Ut ifra et hegemonisk maskulint uttrykk vil homofili lett asosieres med feminitet (Connell, 2020, s. 78). Newton (1994, s. 198) beskriver hegemoniens hetroseksuelle dominans over homoseksuelle som den mest vanlige handlingen som forekommer når menn dominerer en mannlig minoritet. Hun går også videre i å forklare hegemoniens handlinger med et ønske om å undertrykke det feminine i alle menn. Selv om det kan være andre faktorer som bidro til de to innsattes ulike plassering i hierarkiet, kan måten de uttrykte sin maskulinitet på være en medvirkende årsak til plasseringen.

Er fengselsinstitusjonen en forsterkende faktor for giftig maskulinitet, og hvordan tilpasser de underordnede maskulinitetene seg til dette uttrykket?

Begrepet giftig maskulinitet kan anses som nyttig når man ser nærmere på kjønn og ulike former for maskulinitet, da den skiller ut de aspektene av hegemonisk maskulinitet som er sosialt destruktive fra de som er kulturelt akseptert (Kupers, 2005, s. 716). Eksempler på aspekter av giftig maskulinitet er, homofobi, grådighet, dominans gjennom vold og kvinnehat.

Kan innsettelse i fengsel forsterke dette, destruktive, maskuline uttrykket? Newton (1994, s. 198) tar som eksempel for seg lavere arbeiderklasse når han skal beskrive maskulinitetene som ligger lavere i maskulinitetshierarkiet i samfunnet. Her viser han til at deres maskulinitet kan være utfordrende. Frustrasjonen over å tilhøre lavere arbeiderklasse, og samtidig være bevisst om at maskulinitet er makt, kan føre til en påtatt, forsterket og aggressivt maskulint uttrykk. Jeg har opplevd at flere innsatte i fengselsinstitusjonen viser lingsnende følelse av frustrasjon. Jon (2017, s. 182) viser til at menn utgjør nesten hele fangebefolkningen, de er overrepresentert blant bostedsløse og rusmissbrukere, de har høyest rusforbruk og begår flest selvmord. Også Kupers (2005, s. 717) underbygger dette ved å vise til at menn som får fengselsstraff ofte kommer fra lavinntekt samfunn og har problemer med alkohol og narkotika. Målt opp mot det hegemoniske idealet, kan mange innsatte i norske fengsler ha en følelse av å ikke nå opp til dette maskuline idealet. Dette kan, som vist i eksempelet om de lavere arbeiderklassemennene, føre til et forsterket uttrykk av maskulinitet. Et uttrykk som forsterker de giftige og destruktive uttrykkene i hegemonisk maskulinitet, og som viderefører og kopierer samfunnets maskuline hierarki i fengsel. Som Newton (1994, s. 198) henviste til er maskulinitet makt, og i fengselsinstitusjonen hvor innsatte blir fratatt kontroll over hverdagen, frihet og selvstyret, kan det oppleves som en frarøvelse av maskuliniteten. Kupers (2005, s. 717) presenterer begrepet respekt, og understreker at betydningen av respekt er høy blant innsatte i fengsel. Kupers går videre i sin beskrivelse med å si at mannlige innsatte spesielt føler respektløshet i fengsel. Selv om det å ønske bli respektert ikke i seg selv er en giftig egenskap, kan overdrevne forsøk på å oppnå respekt føre til utvikling av giftig maskulinitet. Det vil si at en mann som ikke kan oppnå respekt på andre måter, blir den som utøver dominans over andre, og i fengsel kan denne dynamikken utarte seg til et meget giftig uttrykk (Kupers, 2005, s. 717).

Mitt spørsmål blir da, kommer disse mannlige innsatte inn i fengsel med denne giftige maskuliniteten, eller blir den til som et resultat av selve møte med innsattkulturen? Kupers (2005, s. 717) viser i sin artikkel til at menn som i utgangspunktet ikke var særlig aggressiv og kvinnehatende ved innsettelse i fengsel, hadde en overbevisning om at de måtte innta et voldelig og hypermaskulint uttrykk for å overleve og beskytte sin ære. Dette minner meg også om en erfaring jeg hadde med en nyinnsettelse ved anstalten jeg arbeider ved for noen år siden. Den innsatte var amerikansk statsborger og hadde aldri før sonet i fengsel. Under innsettelsen ble hans personlige eiendeler gjennomført, og det ble funnet en knivlignende gjenstand. Det var et spisst blad, og håndtaket var laget ut av mange lag med teip. På spørsmål om hvorfor han hadde dette med seg, svarte innsatte nervøst at det var for beskyttelse. For meg som fengselsbetjent i et Norsk fengsel med lavere sikkerhet, virket dette nærmest komisk. Men dette viste til en usikkerhet til fengslingen og en villighet til å vise potensiale til forsvar hos den nyinnsatte, som fikk meg til å reflektere over det å være mann i et fengsel fullt av menn. Fysisk sårbarhet forbundet med følelser av usikkerhet, maktesløshet og mangel på kontroll, forsterker former for aggressiv stoiske maskuliniteter (Maguire, 2021, s. 9). Sabo (2001, s. 63) beskriver en innsatts opplevelse av maskulinitet i fengsel som en påtatt attityd, hvor en tåkete floke av bekymring og forventninger fører til følelser og bevegelse.

Maguire (2021, s. 9) går videre i sin beskrivelse av maskuline uttrykk i fengsel. Han hevder at maskuliniteter viser seg strategisk som et svar på den flytende karakteriseringen av risiko ved sårbarhet, og at denne prosessen reproducerer og destabiliserer innsattes maskuline idealer.

Jon (2017, s. 183) peker på nordisk mannsforskning som har et annet perspektiv enn at maskuliniteter i sin rene form handler om dominans. Hun viser til forskning som har som utgangspunkt at mannlighet ikke primært handler om et behov for å dominere, men snarere at dominansen handler om en frykt for å bli dominert. Forskningen peker mot at den moderne mannligheten innebærer et jag etter å menstre de krav som stilles til det å være mann. Når en mann eller gutt aldri kan være sikker på sin mannlighet, og dette ikke er noe man har av utoverende størrelse, men noe som må oppnås, da må mannligheten hele tiden bevises og demonstreres for omverdenen, fordi dette er noe som kan mistes (Jon, 2017, s. 183). Med dette utgangspunktet rettes søkelyset mer mot umannlighetsbegrepet framfor Conells hegemoniske mannlighetsmodell (Jon, 2017, s. 183).

Forskning på maskuliniteter i fengsel har ofte hatt sitt fokusområde på de dominerende- eller hegemoniskmaskuline uttrykkene, og lite på hvordan de underordnede maskulinitetene i

fengsel forholder seg til fengselshierarkiet (Maguire, 2021, s. 1). I et åpent fengsel, hvor jeg har min bredeste erfaring, er det mange ganger store og tydelige skiller mellom de dominerende, og de mindre dominerende maskuline uttrykkene. Dette kan ses i sammenheng med hvilke miljøer innsatte er en del av og type lovbrudd som er begått. Min erfaring er at domfelte, som på utsiden av fengselsinstitusjonen, tilhører et spesifikt miljø hvor styrke, tøffhet og vilje til aggresjon er viktige egenskaper, har få vanskeligheter med å opprettholde dette uttrykket i institusjonen. I motsatt ende finner vi gruppen som tilhører det som kan betegnes som den normative delen av samfunnet. Dette kan være individer med familieforpliktelser, fast sysselsetning og et positivt sosialt nettverk. Maguire (2021, s. 2) peker på at denne gruppen kan få utfordringer med å navigere, etablere eller opprettholde respektable fengsels- maskuline identiteter, og kan dermed bli presset til den underordnede enden av fengselshierarkiet. Maguire viser her til skjørheten i fengselsidentiteten, og hvor lett det kan være å skifte fra normativ til underordnet maskulinitet under gjennomføring av straff i en fengselsinstitusjon.

Hva kan da denne følelsen av å ikke være en del av det ledende maskuline uttrykket føre til for innsatte i institusjonen? Maguire (2021, s. 8) mener at innsattes erkjennelsen av manglende evne til å måle seg med mandomsidealene, kan føre til en følelse av maskulin konkurs. Denne følelsen kan igjen manifestere seg i depresjon, selvskadning og økt rusmisbruk. Det kan derfor være fordelaktig at fengselsansatte også har dette perspektivet i arbeidet med innsatte som kanskje har vanskeligheter med å bli en del av, eller høste aksept blant medinnsatte.

Hvilken utfordringen kan de ulike maskuline uttrykkene møte i fengselsinstitusjonen, og hvilke utslag vil dette ha på endringsarbeidet?

Som nevnt i drøftingens innledningen, viste jeg til de to skeive mannlige innsatte og hvordan deres opplevelse under straffegjennomføringen var svært ulike. De tilhørte begge en marginalisert gruppe, de var begge menn og straffedømt. De to sonet heller ikke dommer for det som tidligere i oppgaven har blitt beskrevet som tabubelagte forbrytelser. Det som var tydeligst observerbart ved dem, var deres ulike maskuline eller mannlige uttrykk. Jeg vil bruke innsatte som opplevde mest belastende tilnærmingene, som representant for gruppen som befinner seg lavere i fengselshierarkiet. Min erfaring i arbeidet som fengselsbetjent har vært at en ekstra belastende soning, utenom selve frihetsberøvelsen, skaper et dårligere utgangspunkt for endringsarbeid. I en studie gjennomført blandt seksualforbrytere, som også

befinner seg nederst i fengselshierarkiet, viste at følelsen av trygghet var en viktig faktor for et positivt endringsarbeid (Blagden, 2016, s. 328). I tilfellet til den mindre maskuline innsatte, opplevde han en ekstra påkjenning under soningen. Maguire (2021, s. 20) viser til at en del av disse lavstatusinnsatte bruker et spektrum av ekstraordinære adaptive strategier for å unngå kulturell og institusjonell avmaskulering. Noen av disse strategiene kan være å opptre og spille ut gjeldende fengselsidentiteter, med fare for å avsløre sitt egentlige uttrykk og dermed vise seg å ikke oppnå forventet maskulin væremåte. Maguire beskriver videre at i innsattes forsøk på å posisjonere seg i den normaliserte fengselsmaskuliniteten, er en annen strategi som benyttes å forsterke sin kriminelle status for å oppnå aksept. Begge disse eksemplene kan få konsekvenser for innsattes posisjon i fengselsinstitusjonens maskulinitets hierarki, om det blir avslørt. Dette skuespillet vil ikke bare ha negative konsekvenser for innsattes relasjon til medinnsatte, men vil nok også innebære en økt frykt og usikkerhet for dem selv under straffegjennomføringen.

Maguire (2021, s. 20) tar for seg enda en høyrisiko strategi som benyttes av de underordnede maskulinitetene. Dette beskriver han som bevisst opposisjon mot fengselsinstitusjonens regler og rutiner. Denne strategien mener han er et forsøk på å skape avstand og bli fjernet fra fare, ved å begå et regelbrudd og bli utelukket fra felleskap eller overført til annen anstalt. Deler av denne strategien har jeg selv erfart at innsatte benytter, dette gjelder både innsatte dømt for seksuallovbrudd og av innsatte som ikke blir en del av den normaliserte fengselsmaskuliniteten. Når det gjelder strategien som medfører en overdreven opposisjon til rutiner og regler, samt verbal utagering, har jeg erfart at denne måten å håndtere og navigere i institusjonen kan forårsake flere negative resultater. Ved å benytte seg av denne strategien kan fengselssmertene under selve soningen øke, gjennom registrering av disiplinærbrudd, isolasjon ved utestengelse fra felleskap, tap av prøveløslatelse og mulige nye lovbrudd.

Maguire (2021, s. 16) peker også på en interessant observasjon, at fengselsmaskuliniteter er flytende. Han viser hvor enkelt en innsatt med høy maskulin status kan flyte nedover til den lavere skalaen på fengselshierarkiet. Dette kan være alt fra å bli avslørt i spillet som mer hegemonisk maskulin en det man er, til å bli avslørt som en tyster eller seksuallovbruddsdømt. Maguire går videre og forklarer at denne flyten av fengselsmaskulinitet bare går nedover, og sjeldent eller aldri går oppover. Har innsatte mistet sin fengselsmaskuline status er det usannsynlig å oppnå sin tidligere status (Maguire, 2021, s. 16).

Videre vil jeg ta for meg innsatte som innehar den dominerende formen for fengselsmaskuliniteter. Hvilke utfordringer kan denne gruppen møte i fengselsinstitusjonen?

Giftig maskulinitet inneholder, som nevnt tidligere i oppgaven, de mest sosialt destruktive sidene av hegemonisk maskulinitet (Kupers, 2005, s. 717). Her skal den mandige styrken vises, og svakhet, femininitet og underordning er egenskaper som er uønsket. Rosenqvist (2019, s. 239) viser til at en undersøkelse gjennomført i norske fengsler dokumenterte en omfattende psykiatrisk symptombelastning blant innsatt gruppen. Dette betyr at det er svært mange innsatte under soning som vil dra nytte av psykologisk hjelp for å optimere endringsarbeidet. I den sammenheng kan det være interessant å se på hvordan forholdet mellom giftige maskuline uttrykk og behovet for behandling utspiller seg i fengselsinstitusjonen. Kupers (2005, s. 714) hevder at giftig maskulinitet inneholder en stor andel av mannlige tilbøyeligheter som fører til motstand under psykoterapi. Videre viser han til at effekten giftige maskulinitetens har på terapi, er et utforsket område i fengselsammenheng. Kupers (2005, s. 714) peker på at det blant mannlige innsatte, er en tendens til å underrapportere følelsesmessige problemer, og at de ofte ikke søker hjelp før tilstanden har nådd et kritisk punkt som psykose eller selvmords risiko. Denne aversjonen mot å søke hjelp, kan ses i sammenheng med det maskuline idealet om ikke å vise svakhet og opprettholdelsen av et tøft uttrykk. Kupers (2005, s. 720) viser til at mannlige innsatte med dette giftige uttrykket har en tendens til å holde kortene tett til brystet, og har store utfordringer med å åpne opp om behov og utfordringer. Denne overlevelsestrategien forhindrer dem i å søke psykisk helsehjelp, rusbehandling eller sinnemestrings kurs som kan hjelpe dem framover i endringsarbeidet. Kupers (2005, s. 720) påpeker at dette problemet bare vil øke, fordi fengselsmiljøet gir grobunn for denne giftige maskuliniteten.

Er de dominerende maskulinitetsuttrykkene vi ser i fengsel unikt for institusjonen, og kan fengselsansatte endre eller påvirke måten den praktiseres?

Newton (1994, s. 195) ser nærmere på hvordan innsatte har organisert seg i en sammensveiset gruppe for å bedre håndtere fengselshverdagen. Hun viser til funn av en rekke uskrevne koder som bevis for denne organiseringen. Dette er koder innsatte praktiserer for å uttrykke gruppesolidaritet. Eksempler på de ulike kodene var at man aldri skal tyste på en medinnsatt, vær tøff og vær en mann (Newton, 1994, s. 195). Ved å se nærmere på disse uskrevne kodene, viste forskning at dette ikke bare var koder som var gjeldende i

fengselsinstitusjonen, men var også en del av det kriminelle miljøet på utsiden av fengselet (Newton, 1994, s. 196). Videre viser Newton til at denne gruppelojaliteten på langt nær var unikt for fengselsmiljøet eller kriminelle miljøer, men kunne også ses blant politi, fengselsbetjenter og universitetsprofessorer. Hun går videre og beskriver at det er mulig å se varianter av denne gruppelojaliteten, blant menn, i nesten alle mannsdominerte institusjoner og grupper (Newton, 1994, s. 196). Konsekvensene av en slik gruppelojalitet kan vise seg på ulike måter. De som er en del av gruppen kan oppleve en følelse av trygghet og aksept, mens de som ikke blir inkludert i gruppen kan føle seg utrygg og marginalisert. Kupers (2005, s. 718) peker også på at den giftige maskuliniteten blant noen innsatte, forplanter seg betydelig i fengselsinstitusjonen. Han går også videre og påpeker at de uskrevne kodene vi ser i institusjonen er en overdreven utgave av de samme kodene som finnes blant menn på utsiden av institusjonen. Jeg vil ut i fra litteraturen som er benyttet her argumentere for at de ulike maskuline uttrykkene og de uskrevne kodene som kan observeres i fengselsinstitusjonen ikke er unikt for institusjonen, men importerte og etablerte strukturer som allerede eksisterer i samfunnet. Salter (2019, s. 2) refererer til Kupers forskning om at fengselsinstitusjonen ikke bare framhever det giftige maskuline uttrykket blant innsatte, men at dette uttrykket allerede er tilstede i den store kulturelle konteksten. Som nevnt over blir disse uttrykkene forsterket i institusjonen, og dermed tydeligere observerbare. Dette underbygger Kupers (2005, s. 718) ved å påstå at dynamikken i institusjonen spiller en vesentlig rolle i utviklingen av giftig maskuline uttrykk. Han går også videre med å si at fengselsansatte kan medvirke i å opprettholde dette giftige uttrykket. Menn som innsettes i fengsel verdsetter respekt meget høyt, og opplever, selv, i mange tilfeller å ikke bli respektert (Kupers, 2005, s. 717). Det å bli irettesatt av fengselsansatte, fortalt hvordan fengselshverdagen skal utspille seg, når på dagen innsatte skal ta medisiner sine og tilfeldig bli avkrevd urin- eller spyttprøve med store konsekvenser ved nekt, er alle eksempler som kan føre til en følelse av å ikke bli respektert.

Hvordan fengselsansatte møter innsatte i fengsel kan være avgjørende for om de giftige maskuline uttrykkene får grobunn i institusjonen eller ikke. Kupers (2005, s. 719) viser til Amerikanske fengselsinstitusjoner når han belyser hvordan fengselsansatte og innsatte bygger under det giftige maskuline uttrykket. Her beskriver han situasjoner hvor ansatte truer innsatte med represalier dersom de ikke følger ordre, hvorpå innsatte svarer med økt aggresjon og situasjonen eskaleres. Kupers viser her et eksempel på hvordan denne typen eskalering gir grobunn for uttrykk av giftig maskulinitet. I situasjoner hvor innsatte opplever krenkelser, intensiveres den tøffe- mann posituren, og dette kan føre til voldelige hendelser (Kupers,

2005, s. 717). Min erfaring som fengselsbetjent i to Norske fengselsinstitusjoner, er at fengselsansatte er grundig innført i human straffegjennomføring, og søker å gjennomfører sitt yrke etter beste evne. Når det er sagt, er maktrelasjonen annsatt, innsatt tydelig. Det blir derfor viktig å være bevisst denne realiteten, og ikke minst at både ansatt og innsatt påvirkes av fengselsmiljøet (Kupers, 2005, s. 719). Det kan være fristende å møte et hardt fengselsmiljø med hard håndheving av regler og reaksjoner. Men fengselsansatte bør være bevisst på å ikke bygge opp under et allerede giftig maskulint miljø. Newton (1994, s. 195) viser til forskning blant mannlige innsatte. Her viser funn at i fengselsinstitusjoner som er systemorienterte og hvor straffegjennomføringen oppleves svært krevende, er gruppelejaliteten blant innsatte sterkere enn i institusjoner som er behandlingsorienterte. Dette kan nok bidra til å forklare hvorfor de giftige uttrykkene av maskulinitet er tydeligere i noen av de internasjonale fengselsinstitusjonene, hvor straff har forrang og behandling kommer sekundært.

Oppsummering

Ved å se nærmere på begrepene kjønn og maskulinitet, og de ulike måtene de uttrykkes på, kan man se kompleksiteten de har i relasjonen til hverandre. Selv om maskulinitet har vært sett på som en egenskap ved det å være mann, har jeg hatt som utgangspunkt å vise at de ikke nødvendigvis er en og samme ting. Det er historien og samfunnets konstruerte forventninger til mannlig uttrykk som setter føringer for vår forståelse av den koblingen kjønn og maskulinitet har. Som beskrevet i oppgaven, kan maskuline idealer som hegemoni skape identitetsutfordringer blant de menn som ikke tilfredsstiller kriteriene, noe som også underbygger det faktum at få menn kan relatere seg til dette idealet. Det hegemoniske idealet kan sies å ha vært likt for alle menn i nyere tid, og har vært det menn har målt sin mannlige suksess opp mot, bevisst eller ubevisst. Denne linjære oppfatningen av optimal maskulinitet kan vise seg utfordrende i menns oppfatning av mannlighet og maskulinitet. Mannlige innsatte kan betegnes som tilhørende en gruppe som ikke innlemmes i betegnelsen hegemonisk maskulinitet. Med sin overrepresentasjon i fengselsinstitusjonene, blant bostedsløse og ikke minst blant rusmisbrukere, blir de i forhold til hegemoniens ideal plassert lavt i hierarkiet. Likevel ser fengselsansatte en kopiering av den hierarkiske organiseringen av maskuliniteter blant de straffedømte i institusjonen. I et konstruert og kontrollert miljø, organiseres fengselsmaskuliniteter, hierarkisk, nesten identisk som utenfor institusjonen. Vellykket og akseptabel maskulinitet blir rangert ut i fra type lovbrudd, mannlig uttrykk og

kriminell legitimitet. Hvordan disse ulike maskuline uttrykkene former og forholder seg til hverandre, har vært iterresant å fordype seg i. Som fengselsbetjent har det til tider vært utfordrende å tilrettelegge for et sunt og trygt soningsmiljø, da dominerende og krevende innsatte, noen ganger, påvirker miljøet i institusjonen i negativ retning. Ved enkelte tilfeller kan dette forekomme gjennom truende og utagerende adferd, andre ganger mer subtilt. Ofte er disse negative uttrykkene ikke først og fremst rettet mot ansatte, men andre medinnsatte. Denne formen for dominerende og kontrollerende adferd har vært spennende å se i sammenheng med ulike uttrykk for maskulinitet. Kunnskap rundt menn og maskulinitet er også et området som har fått oppmerksomhet i nyere tid. Opprettingen av det nye mannsutvalget, har vist at det er et ønske og behov for ny kunnskap rundt menn og maskulinitet. Denne kunnskapen og innsikten kan gi en bredere forståelse av manlighet og maskulinitet i møte med fengselsinstitusjonen.

Det er viktig å påpeke at min motivasjon for å se nærmere på fengselsmaskuliniteter og de ulike måtene disse uttrykkene former og forholder seg til hverandre, ikke er et forsøk på å konkludere med at de er avgjørende for innsattes utfordringer under soning. Det ville være å overse kompleksiteten i fengselsrealiteten, og alle de faktorene som påvirker og former individenes forhold til hverandre og miljøet. Snarere tvert i mot, er mitt ønske at dette perspektive kan falle inn under de andre perspektivene vi benytter for bedre å forstå, møte og arbeide med domfelte under soning i fengselsinstitusjonen.

Litteraturliste

Alnes, J. H. (2021). *Konstruktivisme – filosofi i Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 31. Oktober 2022 fra <https://snl.no/konstruktivisme - filosofi>

Blagden, N., Winder, B., & Hames, C. (2016). "They treat us like human beings"—*Experiencing a therapeutic sex offenders prison: Impact on prisoners and staff and implications for treatment*. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(4), 371–396. <https://doi.org/10.1177/0306624X14553227>

Brottveit, G. (2018). *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder. Om å arbeide forskningsrelatert*. Oslo: Gyldendal .

Connell, R. W. (2020). *Masculinities*. Routledge.

Cranny-Francis, A., Waring, W., Stavropoulos, P., & Kirkby, J. (2017). *Gender studies: Terms and debates*. Bloomsbury Publishing.

Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. Utg.). Gyldendals Akademisk

Hammerlin, Y. (2008). *Om fangebehandling, fange-og menneskesyn i norsk kriminalomsorg i anstalt 1970-2007* (Doctoral dissertation, Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo).

Harvey, K. (2005). The history of masculinity, circa 1650–1800. *Journal of British Studies*, 44(2).

Jon, N. (2017). Maskulinitetsperspektiv på kriminologiens kjerneområder: *Kontroll, ofre og kriminalitet*.

Maguire, D. (2021). Vulnerable prisoner masculinities in an English prison. *Men and Masculinities*, 24(3).

Mosher, D. L., & Tomkins, S. S. (1988). Scripting the macho man: Hypermasculine socialization and enculturation. *Journal of Sex Research*, 25(1).

Newburn, T., & Stanko, E. A. (2013). *Just boys doing business?: men, masculinities and crime*. Routledge.

Newton, C. (1994). Gender theory and prison sociology: Using theories of masculinities to interpret the sociology of prisons for men. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 33(3).

NOU 2019: 19. (2019). *Jenterom, gutterom og mulighetsrom— Likestillingsutfordringer blant barn og unge: Kjønnstereotyper*. Kultur- og likestillingsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-19/id2677658/?ch=3&fbclid=IwAR3jDj7zSeuSgHreMBb1bj1hSPGMZT8o5iJNmCwPQDUWmaho4jddkqKDtGQ>

Kupers, T. A. (2005). Toxic masculinity as a barrier to mental health treatment in prison. *Journal of clinical psychology*, 61(6).

Pratt, J. (2008). Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess Part I: The nature and roots of scandinavian exceptionalism. *The British journal of criminology*, 48(2).

Rosenqvist, R. (2019). Ivaretagelse og oppfølging av innsatte med psykiske lidelser. I K. G. Westrheim & H. M. K. Eide (Red.), *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge* (s. 206-224). Fagbokforlaget.

Salter, M. (2019). The problem with a fight against toxic masculinity. *The Atlantic*, 27.

Sykes, G. M. (2007). *The society of captives: A study of a maximum security prison*. Princeton University Press.

Vedlegg

Vedlegg nr. 1: Selvvalgt litteraturliste KRUS3900

Forfatter(e)	Tittel	Forlag / Tidsskrift	År	Kapiteler / Sider	Antall sider
Alnse, J. H	Konstruktivisme – filisofi i Store norske leksikon på snl.no	Snl.no	2021	1	1
Conell, R. W	Masculinities	Routledge	2020	Alle	260
Harvey, K	The history of masculinity	Jurnal of British Studies	2005	s. 296- 311	15
Jon, N	Maskulinitetsperspektiv på kriminologiens kjerneområder		2017	s. 181 - 201	20
Maguire, D	Vulnerable prisoner masculinities in an English prison		2021	s. 1-25	25
Mosher, D. L., & Tomkins, S. S	Scripting the macho man: Hypermasculine socialization and enculturation	Jurnal of Sex Research	1988	s. 60-84	24
Newton, C	Gender theory and prison sociology: Using theories of masculinities to interpret the sociology of prisons for men	The Howard Journal of Criminal Justice	1994	s. 193- 202	10
NOU	Jenterom, gutterom og mulighetsrom— Likestillingsutfordringer blant barn og unge: Kjønnsstereotyper	Kultur- og likestillingsdepartementet.	2019	Kap. 3 s. 46-66	20

Kupers, T. A	Toxic masculinity as a barrier to mental health treatment in prison	Journal of clinical psychology	2005	s. 713-724	12
Cranny-Francis, A., Waring, W., Stavropoulos, P., & Kirkby, J	Gender studies: Terms and debates.	Bloomsbury Publishing.	2017	Kap. 1 s. 1-41. Kap. 2 s. 42-87. Kap. 4 s.139-177	128
Salter, M	The problem with a fight against toxic masculinity	The Atlantic.	2019	s. 1-3	3
Newburn, T., & Stanko, E. A.	Just boys doing business?: men, masculinities and crime	Routledge	2013	s. 1-9	9

Antall sider: 527

Vitenskaps- og metodelitteratur

Dalland, O	Metode og oppgaveskriving	Gyldendal akademisk	2020	Kap. 1-3 Kap. 7-10 Kap. 12-13	157
Brottveit, G	Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder	Gyldendal akademisk	2018	Kap. 2 Kap. 8 Kap. 11	46

Antall sider: 203

